

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
Iesv, Cvrsvs Theologicvs**

in decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXXVIII. Vtrum ira sit passio retributiua mali?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

igitur omnia, passio timoris dicenda est absolute impeditiva operationum; operatiua vero cum limitatione, iam exposita.

Art. 1. Ad 1. Notatum iam est discrimen timoris, & audaciae, quoad vim reuocandi spiritus, & calorem ab exterioribus ad interiora; nempe audaciam reuocare ad cor, atque inde iterum refundere cum maiori vigore superaddito ex naturali cordis activitate ad partes praesertim superiores; vi autem timoris, praesertim ignavi, demitti sanguinem inordinatè infra cor ad partes inferiores. Hinc fit, ut ad timorem sequatur contractio partium superiorum simul cum corde, atque inde tremor ibidem, qui sunt effectus frigoris: In partibus vero inferioribus sequatur dilatatio, & laxatio, atque inde plurima ibidem transpiratio, emissioque exercementorum, qui sunt effectus caloris praesertim distributi inordinatè. Existit praeterea specialis differentia inter audaciam, & timorem, quoad vim inductam contractionis, & tremoris. Ex vi namque audaciae sequitur hic effectus solam in principio aggressionis, & deinde succedit contraria firmitas, & vigor rediuvius. At ex vi timoris crescit potius idem effectus in progressu.

Art. 2. Ratio est, quia obiectum audaciae est compositum ex bono futuro, & malo partialiter saltem, & inchoatiue praesenti cum praepoderantia boni, ut dictum est. Quapropter audacia nata est inducere transmutationes inuicem contrarias, & quia non potest utraque simul inducere, inducit successiue. Inducit verò primò transmutationem contractiuam, & tremulam, quae est ex apprehensione mali. Quia ratio mali, quae sibi obijciuntur est praesens, utpote contenta in praesentia causa nociva, & minantis malum. Ratio verò boni, quae principaliter consistit in victoria, est absens, magisque remota in principio aggressionis, quam in progressu. Hac igitur de causa existit initio in audaci transmutatio, quae est ex malo, ac deinde subinducitur ea, quae est ex bono, eademque posterior transmutatio crescit sensim, vigetque magis, quò maior fit appropinquatio ad victoriam, per promotionem operationis victricis. At, respectu timoris, adest ex parte obiecti praepoderantia mali, partim praesentis in causa nociva, partim futuri in effectu eius, cuius propinquitas est maior in progressu, uam in principio. Unde contractio, & tremor, & reliqua transmutatio existens ex vi timoris est vniformis, atque maior in progressu, quam in principio.

Ad 2. Verecundia est timor rationalis, ut dictum est supra, & prouenit ex timore mali, non contradicentis naturae, vitaeque hominis, sed soli appetitui, atque pertinentis directè ad animam. Unde inducit quendam contractionis modum in solam animam, quasi vellet se occultare, ne pateret infamiae imminenti, ideòque obtendit sanguinem, quasi velum quoddam, in partem magis prominentem, ac conspicuam, quae est facies. At timor simpliciter dictus est de terribili corruptiua naturae, illique cedens agit in fugam ignobilem, sanguinem, & spiritus, eosque demittit inordinatè ad partes inferiores. Hac igitur causa est, cur is timor corrumpat operationes exteriores, ex intemperie debilitante partes corporis exteriores praecipuas, quae sunt instrumenta ad illas; verecundia verò id non efficiat, multòque minùs spes, & audacia, de quibus nuper dictum est oppositum.

Ad 3. Indicia obseruata in obiectione probant assertam caloris abundantiam in solis partibus infra cor. Sic enim vexat timore correptos, post tempus

aliquid, quia calor demissus inferius consumit humidum existens in nutritiua, atque inde subsequitur sitis. Arguit praeterea eandem transpirationes copiosae & copiosae emissiones humoris exercementitij, quae sunt in iisdem partibus inferioribus, ut dictum est. Calor autem est actiuus in animali, quatenus afficit partes eius praecipuas, maxime cor, & cerebrum, unde est principium, & vigor, atque directio operationum omnium; & non quatenus abundat inordinatè in partibus inferioribus.

Ad 4. Ea ratio probat actiuitatem timoris, penes id solum, quod praestat in genere causae formalis, applicando vires animi ad vitiationem mali, quod timetur, & ad impeditionem causae, ex qua timetur. Hinc enim fouetur accurata consultationis diligentia. At aduersus transmutationem nociuam ex sua natura, atque inertem, nihil inde concluditur. Verba Apostoli non sunt ad propositum. Quia non agit de timore, qui est passio, & existit in appetitu sensitivo; sed de spirituali, purèque intellectuali timore Dei, qui, cum non sit nocenter transmutatiuus corporis, ut est timor sensitivus, est tamen sicut iste, & multò magis applicatiuus virium animae ad praecauendum malum, quod fugit, ac timet, nempe ad vitandas occasiones peccatorum, quarum vitatio hominem facit verè salicem, ac solidè, & permanentè hilarem. Quae de causa dicitur Prou. 28. 14. *Beatus homo, qui semper est pauidus.* & ps. 12. *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Vbi apparent coniunctae beatitudo cum pauore, & exultatio laetibunda cum seruitute timente, ac tremente, nempe spiritualiter, purèque intellectualiter, conformiter ad dictamen, & mensuram rationis rectae.

Ad 5. Pater satis ex dictis superius de conuenientia spei, & audaciae cum timore, quoad applicationem virium animae, simul cum discrimine, quoad transmutationem corporalem vtrinque prouenientem.

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrum ira sit passio retributiva mali?

Videtur non esse. 1. Quia cuiuslibet passioni specialis est contraria specialis alia passio, ut patet tum ex inductione aliarum omnium passionum, quae expositae hucusque sunt; tum à priori, quia qualibet ratio boni, & mali sensibilis, & cuiuslibet complexionis ex utroque, potest adesse, & abesse, cum nihil sensibile sit necessarium simpliciter, atque permanens inuariabiliter. Quilibet autem ratio obiectiua causat affectus inuicem contrarios in appetitu, dum abest, & dum adest. Ira autem nulla alia passio est contraria, uti positum est superius quaest. 2. ex D. Thoma quaest. 23. art. 3. & in praesenti quaest. 46. art. 1. ad 2. Ergo ira non est passio.

2. Nulla vna passio constituitur per confluxum plurium passionum. Quia vna passio dicitur vnus affectus in se simplex, proprius appetitus sensitivi. Ira autem includit confluxum plurium passionum, nempe spei, delectationis, & tristitiae, ut habetur ex Philosopho lib. 2. Rhetor. cap. 2. & 3. Ergo ira non est vna aliqua specialis passio.

3. De ratione passionis est, ut dependeat ex cognitione potentiae sensitivae, eademque sola dirigatur, ac inducatur immediatè, ut dictum est superius. Impossibile autem est, ut affectus retributivus mali dirigatur, ac inducatur cognitione potentiae sensitivae. Quia potentia sensitiva non est composita.

compositiua, & comparatiua, atque commensuratiua vnius obiecti cum alio. Affectus autem retributiuus mali essentialiter præsupponit comparationem, & commensurationem mali infligti, ac suscepti cum malo inferendo, ac retribuendo. Ergo ira non est passio, aut affectus pertinens ad appetitum sensitium, sed est opus solius rationis, & intellectus. Quia de causa dicitur ps. 4. 5. *Irascimini, & nolite peccare*. Quia videlicet ira pertinet ad voluntatem, sicut peccatum.

4. Retributio mali est purum bonum, sicut ablatio ægritudinis, & sanatio vulneris, & restitutio rei ablata. Obiectum autem passionum pertinentium ad potentiam irascibilem, quæ denominatur talis ex affectu iræ, est compositum ex bono, & malo. Ex hac enim solùm mixtione differunt affectus irascibilis ad affectibus concupiscibilis. Ergo passio iræ non rectè exponitur, ac definitur relatè ad solam retributionem mali.

5. Retributio mali pertinet ad odium. Qui enim læsit aliquem, redditur illi odibilis, ratione læsionis, atque læsus vi odij inclinatur ad regerendum malum, & ad vexandum læsores, præcisè, quia læsit. Ergo differentialis ratio iræ non consistit in retributione mali.

6. Ira non solum insurgit aduersus causam cum cognitione, & ratione nocentem, sed etiam aduersus res rationis, omnisque cognitionis expertes, vt cum piscator proiecit cannam, aut pennam scriptor, & sic de alijs similiter iratis aduersus inanimata sibi displicentia, vt patet maximè in cane mordente, ex affectu iræ, lapidem iactum aduersus ipsum. Retributio autem mali non dicitur propriè, nisi respectu cognoscentis malum, quod sibi regeritur, idèque dolentis. Ergo ad iram non spectat retributio mali, certè non ea sola ad ipsam pertinet, tanquam ratio differentialis adequata.

7. Ira est naturalior, quàm concupiscentia, vt dicit Philos. lib. 7. Ethic. cap. 6. & ex eo D. Thomas quæst. 46. art. 5. Retributio autem mali est minùs naturalis, quàm acquisitio, & conseruatio boni. Quia hoc conuenit per se, illud verò tantum per accidens, & supposita passione mali. Patet verò, naturalius esse, quod conuenit per se, quàm quod per accidens, & ex suppositione tantum. Ergo expositio iræ per retributionem mali non est legitima.

Art. 1. Respondetur. Ira definitur à Philos. lib. 2. Rhet. cap. 2. *appetitus ultionis cum dolore, propter apparentem immeritò vel in se, vel in suos contemptum*. Ex quibus patet passionem iræ esse aliquo modo participem reliquarum ferè omnium passionum, tanquam effectum, ex earum confluxu redundantem, idèque habere in ratione effectus quandam vniuersalitatē intra suum genus, virtualiter scilicet, & participatiuè, vt aduertit D. Thomas quæst. 46. art. 1. Ad eum vsque modum, quo amor habet vniuersalitatē in ratione causæ efficientis, & delectatio in genere causæ finalis. Quia sicut amor est principium, & radix, vnde procedunt reliquæ omnes appetitiones, tanquam adaptans appetitum ad illas, atque delectatio est veluti centrum, ad quod tendit appetitus per omnes alios suos actus, ita ad iram pari ferè cum vniuersalitate concurrunt dispositiue, & efficienter reliquæ passiones. Necessarius namque est imprimis ad iram influxus amoris, quatenus ira dicitur appetitus quidam specialis. Requiritur itidem causalitas desiderij, quatenus ira est appetitus ultionis, idèst boni nondum habiti, atque futuri. Quia verò ultio dicitur appeti per iram cum dolore, apparet concurrere præterea tristitiam de malo præferti, cuius compensatio, &

redintegratio quaeritur per ultionem. Id, quod expressius manifestatur per subsecuentes illas particulas definitionis; *propter apparentem immeritò vel in se, vel in suos contemptum*. Hæc enim apparentia præuia mali, vsque aded pungentis ex sua natura, necessariò parit tristitiam, quæ deinde stimulet ad affectum iræ propulsatiuum eiusdem mali. Quia verò nemo mouetur ad impossibile, necesse præterea est, vt iram præcedat spes ultionis, vt dicit Philos. sub initium illius cap. 2. Quia de causa si is, qui læsit, sit valde excellens comparatione patientis, non sequitur ira in ipso patiente, sed sola tristitia propter defectum spei circa ultionem, vt concludit D. Thomas loco indicato ex Auicenna. Dictum porò est superius spem ex sua natura esse coniunctam cum delectatione aliqua; vnde delectatio etiam concurret specialiter ad iram. Quo pertinet pronerbiū iam olim vulgare, cuius meminit Philosophus eodem in loco; *Quod nimirum ira multò dulcior melle dissillante in pectoribus virorum gliscit*. Ex his itaque patet, iram esse vniuersaliter participem reliquarum passionum, tanquam effectum ex illis omnibus resultantem.

Art. 2. Maximè tamen omnium participat rationem odij, & audaciæ. Odij quidem, quia continet in se auersionem ab eo, de quo intendit sumere vindictam, ac proindè fertur ad duplicem rationem mali, sicut odium, vt obseruat D. Thomas dicta quæst. 46. art. 6. Auertitur enim iratus ab eo, qui se læsit, tanquam à malo, respectu sui, eidemque intendit inferre malum, per cuius illationem ultio perficitur. Quo eodem modo dictum est supra, intendi malum malo per affectum odij. Commune similiter est iræ cum audacia, non solum quod vtrique requirit in suo obiecto difficultatem, & arduam aliquam, cum citra ea quæ sunt leuia, & facilia, non concitetur ira, vt aduertit Philos. lib. 2. Rhet. cap. 2. & ex eo D. Thomas 46. art. 3. quod est commune omnibus passionibus irascibilis; sed etiam quod ira respicit malum sibi illatum, tanquam repellendum per operationem propriam, vel physicè, vel saltem moraliter, eamque arduam aliquatenus, ac difficilem, sicut dictum est superius de audacia. Vnde necesse est vt iram præcedat affectus audaciæ superatiuus mali terribilis, aut quasi terribilis. Nec enim fieri poterit, vt irascatur, qui timet lædentem. Quia, subsidente animo per timorem, fieri non poterit, vt erigatur ad affectum regerendi ultionem. Differt nihilominus ira ab vtroque eo affectu.

Art. 3. Differt verò maximè ab odio quinque de causis. Primò, quia ira intendit compensationem mali, quod passus est iratus. Odium verò præscindit à compensatione, & tendit ad interitum, & exclusionem mali, quod inest alteri, siquidem sit odium abominationis; ipsius verò odio habiti, si sit odium inimicitiae; iuxta dicta superius de vtroque odio. Secundò consequenter ira respicit malum alteri inferendum tanquam ablatiuum mali, quod inest irato, cum impetus odij nihil curet de ablatione, seu quasi ablatione eius mali, sed de sola illatione mali secundum se, atque de destructione rei, seu personæ odio habitæ. Differunt teritiò per obseruatam iam rationem ardui, ac difficilis, quæ requiritur in obiecto iræ, & non requiritur in obiecto odij. Quarta differentia notabilis est, quia ira ex suo conceptu fertur determinatè ad aliquod, vel aliqua indiuidua; cum odium ad speciem etiam, & genus aliquod totum ferri possit. Nempe, vt dicit Philos. prædicto cap. 2. *Ira semper in singulos, vt Socratem, Galliam. Odium verò etiam in genere. Omnes namque calumniantem, & furem oderunt*. Ratio est, quia ira mouetur

monetur ex actione laesiva irati, & fertur ad laedendum, quatenus est auctor eius actionis. Actiones autem sunt singulorum, & notantur ad vindictam illi determinate, qui laesere. At motuum odij est qualitas displicens quatenus afficiens subiectum odio habitum, ac proinde odians fertur indiscriminatim ad quosvis affectus eiusmodi qualitate, nec obseruat, ex suo conceptu vniuersali, quibus determinate indiuiduis illa insit. Postrema differentia, eademque radix, & causa reliqua dissimilitudinis est, quia ira praefigit sibi certos, ac determinatos limites mali inferendi alteri. At odium defauit absque vlllo limite vsque ad exterminium odio habitum. Quia ira tendit ad compensationem mali, quod passus est iratus, & cum eo perueniret, cessat. Odium vero intendit illationem mali secundum se, utque malus male habeat. Qua de causa D. Thom. q. illa 46. art. 6. docet cum Philosopho, & Augustino affectum odij esse absolute grauiorem, ac nocentiorum, quam affectum irae. Quia odians fertur ad malum secundum se, sicut auarus ad diuitias, ideoque neuter vnquam satiatur. Quia quae appetuntur secundum se, appetuntur sine vlla mensura, & limite, vt dicit Philosophus circa auarum lib. 1. Polit. cap. 6. Per hanc differentiam verificatur quod dicit idem Philosophus praedicto lib. 2. Rhet. c. 4. sub finem. *Iratus, si fiant multa, miserebitur: odians autem, pro nullis.* Quae secunda pars exprimitur, Eccl. 12. 16. *Inimicus, si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine.* Satiatur autem iratus, cum peruenit ad aequalitatem.

Art. 4. Iam discrimen irae ab audacia ex iis ipsis apparet satis, quia nimirum audacia non praesupponit ex suo conceptu malum illatum ipsis audaci, vt dictum est, praesupponi ab ira. Consequenter audacia non intendit bonum compensationis, & retributionem mali prius illati, prout intendit ira. Denique audacia respicit terribilitatem proprie talem, cum ira dari possit seclusa terribilitate proprie tali, cumque sola aliqua imitatione eius, vt apparebit magis ex quaestione sequenti.

Art. 5. Ex his omnibus deprehenduntur tria quaedam praecipua praedicata propria irae. Primum est vehementia, & efficacia eius supra omnes alios affectus. Quam huius affectus conditionem explicat optimè Cicero 4. Tuscul. *An est, ait, quidquam similius insania, quam ira. Quam bene Ennius initium dixit insaniae. Color, vox, oculi, spiritus, impotentia dictorum, atque factorum quam partem habent sanitatis?* Et rursus: *Quid est enim, quo non progreditur ira, quo furor? Iraque iratos proprie dicimus exiisse de potestate, id est de consilio, de ratione, de mente.* Tanta est huius affectus vehementia, iuxta illa Prouerb. 27. 4. *Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati ferre quis poterit?* Ratio est quia omnes alij certe plerique alij affectus praecunt ante iram, eamque inducunt coniunctis viribus impetuosissimam, sicut multi fluij minores confluentes in vnum, decurrunt deinde impetu longe maximo, quia vires omnium colliguntur in vnum. Accedit humorem cholericum, qui disponit ad iram, esse maxime actiuum, maximè impetuosum, utpote igneum. Vnde ira, quoad impetum, & velocitatem, ac efficaciam superat odium, sicut & alios singulos quosvis affectus, licet omnibus consideratis odium sit grauius, magisque nociuum, vt aduertit D. Thom. in illo art. 6. praesertim ad 1. Alterum speciale praedicatum irae est, quod est imitativa iustitiae vindictivae, vt docet D. Thom. q. 46. art. 7. Quia ad iustitiam vindictivam pertinet inferre vindictam compensationem laesionis, sicut laedere innocentem pertinet ad iniustitiam. Conuenit igitur ira cum iustitia vindictiua, tum ex parte mali illati inique,

R. P. de Esparza Curs. Theol. Tom. II.

quod vtrique praesupponit, tum ex parte mali propterea retribuendi, quod vtrique similiter infert, Tertium denique praedicatum praecipuum irae est, quod hic affectus praeter ceteris omnibus pertinentibus ad appetitum sensitium, est quodammodo rationalis, & dependens à ratione, vel ab aestimatiua, qua haec est maxime affinis rationi, vt tradit D. Th. in eadem quaest. art. 4. cum Philosopho lib. 7. Ethic. cap. 6. Proprium nimirum rationis est, atque supra facultatem sensus, conferre vnum cum alio, atque alterum alteri commensurare. Dictum autem est obiectum irae adequatum confurgere ex malo, cui iam subest iratus, & ex eo, quod intendit inferre iniuriant, atque alterum alteri commensurare hunc affectum ad eum modum, quo iustitia inducit aequalitatem inter eiusmodi extrema. Confert praeterea cognitio directiua irae, vires irati cum viribus eius, cui irascimur, nec inducit affectum irae, nisi proponat excessum virtutis propriae supra alienam; ita vt insit spes victoriae, vt suppositum est ex Philosopho. Propter istas igitur tot, & tales comparationes, ira est praeter ceteris affectibus rationalis. Est tamen rationalis imperfectè: quia dirigitur ratione, non tanquam praecipiente, sed tanquam manifestante iniuriam, eiusque compensabilitatem, & anteuolat perfectam directionem rationis, insurgitque ad opus vindictae antequam concludatur quantum, & quando, & qualiter expediat irasci, & exequi, vt aduertit optimè Philos. sect. 28. Problem. 3. & in illo cap. 6. lib. 7. Ethic.

Art. 6. Sunt nihilominus capacia irae animalia etiam bruta, nec non homo ante omnem actum rationis proprium. Quia licet potentia sensitua non possit comparare perfectè vnum cum alio, potest nihilominus apprehendere rationem bonitatis, & conuenientiae, quae reperitur in depreffione laedentis, & in redemptione, seu quasi redemptione iniuriae, & laesionis. Ad eum vtiue modum, quo superius circa spem, & audaciam, atque timorem dictum est, sensum posse, licet imperfectè, apprehendere rationem futuri, & possibilis, & ardui. Vnde quod dicit Diuus Thomas in dicto art. 4. ad 1. animalia bruta concipere iram ex solo instinctu naturali indito ipsis per auctorem naturae, perque eius rationem, atque inde esse capacia imitandi affectibus suis motus interiores, & exteriores similes motibus rationis proprie, & strictè talis. Hoc inquam non ita accipiendum est, quasi voluerit D. Thomas iram brutorum esse inclinationem quandam purè naturalem, ac physicam, nec dependere vllatenus à praecognitione propria ipsius bruti quoad rationem differentialem vltimam talis seu inclinationis, seu affectus. Hoc enim est prorsus absurdum nec fieri potest, vt in eandem entitatem coeant ratio affectus intentionalis, & ratio inclinationis, ac determinationis purè naturalis, & physicae respectu eiusdem obiecti, eiusdemque operis. Certè Diuus Thomas agnoscit clarissimè rationem affectus intentionalis in ira, quam attribuit brutis, idque quoad rationem differentialem propriam ipsius, atque hoc ipsum confirmat ratio instinctus; quod dicit dirigi iram brutorum. Quia instinctus ex proprio conceptu consistit in cognitione, & sensatione, ideoque sunt expertia, prorsusque incapacia instinctus proprie talis inanimata, & insensibilia omnia. Intentio itaque D. Thomae, & legitima veritatis expressio est, Deum vi sapientiae suae dedisse brutis potentiam appetitiuam, quae cognitione imperfecta, & incapaci comparationis proprie talis, moueri posset ad actus & operationes exteriores similes iis, quibus exercetur homo per rationem perfectè comparatiuam obiectorum inuicem commensurabilium.

H

bilium. In hunc igitur modum ira est passio specialis retributiva mali.

Ad 1. Inductio ex aliis passionibus, quoad contrarietatem earum, nihil conuincit respectu iræ pro simili necessitate passionis ipsi contrariæ. Quia nulla alia passio est composita, seu quasi composita ex passionibus contrariis, nec inducitur per passionem inuicem contrarias, quantum dictum est de ira. Quæ autem coalescunt ex contrariis non habent ullum contrarium, ut obseruat D. Thomas quæst. 46. art. 1. ad 2. & confirmat exemplo colorum, qui dicuntur medij, quibus nullus color est contrarius, eademque est ratio de aqua tepida, deque aliis eiusmodi. Vnde ex hoc capite non concluditur necessitas passionis positivæ, quæ sit directè contraria iræ. Deinde nec ratio illa à priori conuincit. Quia quod sensibilia omnia possint adesse, & abesse, solum efficit affectum quoque iræ posse adesse, & abesse. An autem possit abesse per puram sui priuationem, an per affectum posituum contrarium, ex ea ratione constare minimè potest. An verò aliundè constet absolute, mansuetudinem esse passionem specialem positivè contrariam iræ, apparebit infra quæst. 41.

Ad 2. Constat ex dictis, iram constitui per confluxum plurium passionum, non formaliter, sed participatiuè tantum, & virtualiter, sicut alij effectus dependentes ex pluribus causis partialibus inuicem diuersis, eaque est intentio Philosophi in eo loco, uti expositum est superius ex professo.

Ad 3. Constat similiter ex nuper præmissis art. 6. adesse in brutis; nec non in homine, quæ sensitiuus præcisè est, cognitionem imperfectè comparatiuam, eamque sufficere ad affectum iræ imperfectum quidem, sed propriè talem. Sensus enim potest simultaneè percipere malum infligendum animali, & vim eiusdem ad infligendum lædenti æquale malum, nec non conuenientiam infligendi illud, atque ita repellendi proprium malum. Quod est opus præstandum per iram. Iam in verbis illis psalmi non est sermo de ira secundum se, sed de modo iræ pertinenti ad virtutem. Sub qua videlicet sola ratione potest ira pertinere ad consilium, vel præceptum.

Ad 4. Esto retributio mali sit purum bonum, præsupponit tamen essentialiter malum, cui, seu ratione cuius retribuitur, ideoque affectus retribuentis fertur ad vtrumque indiuisum, ad alterum tanquam ad terminum à quo, ad alterum tanquam ad terminum ad quem, sicut etiam affectus medicantis & sanantis. Obiectum igitur iræ adæquatam est compositum ex contrariis ex hoc ipso, quod est affectus retributivus mali.

Ad 5. Quod regeratur malum lædenti, tam potest fieri per odium, quam per iram. Sed ira retribuit præcisè, nec vltra progreditur. Odium verò non præscribit sibi eos limites, uti expositum est superius art. 3.

Ad 6. Cum affectus indignationis, quo scriptor proicit pennam, piscator cauanam, & sic de similibus, sit ineptissimus manifestè, ac valde ridiculus, & de quo erubescere merito possit, ac debeat, qui ita operatur, si reflectat, nec respondere quidquam possit, præterquam per stolidam aspirationem, interroganti, quid enim mali fecit? Cum, inquam, hoc ita habeat, clarissimè apparet, cognitionem directiuam talis indignationis esse valde distortam, atque omnino dissonantem naturæ rei, circa quam versatur. Apprehendit nimirum rem inanimatam ad modum inanimatæ, & sentientis, atque illudentis domino suo cum contemptu eius. Affectus autem sequuntur naturam rei, non qualis est in se, sed qua-

lis apparet in cognitione, siue sit ea propria, & iusta, siue impropria, ac deficiens, uti sæpius dictum est. Quæ itidem de causa solent mitescere & quiescere pueri pullato pariete, in quem impingere, tanquam reo læsionis, ob quam plorabant. Ineptitudo itaque eiusmodi indignationum solam probat ineptitudinem cognitionis prauæ, non verò defectum affectus intendentis retributionem mali, vnde August. lib. 14. de Ciui. c. 15. loquens de iracunda styli collisione, & fractione calami, concludit sic: *Verum & ista licet irrationabilior, tamen quadam vlciscendi libido est, & nescio quæ, ut ita dixerim, quasi umbra retributionis, ut qui mala faciunt, mala patiantur.*

Art. 2. Ad 7. Ira est aliquatenus naturalior quam concupiscentia, & aliquatenus est minus naturalis, uti exponit optimè D. Thom. in illo ipso loco. Est quidem naturalior concupiscentia, tum ex parte obiecti, ob rationem, quæ proponitur in obiectione; tum ex parte subiecti considerati secundum rationem suam genericam animalis, quatenus omne animal inclinatur per se ad bonum suæ conseruationis, quod pertinet ad concupiscentiam. Est autem è conuerso naturalior ira, quam concupiscentia, ex parte subiecti, respectu hominis considerati secundum suam rationem specificam, maxime verò si consideretur secundum indiuiduationem propriam iracundi. Verum hæc consideratio est bipartita, nempe & quoad complexionem temperamentis, quæ se tenet ex parte corporis, & quoad rationalitatem, quæ est propria animæ.

Art. 2. Complexio temperamenti conuenit homini secundum suam speciem æquilibrata, & absque excessu notabili alicuius ex primis, aut secundis qualitatibus. Quo differt homo à brutis. Quia singulæ species brutorum subsunt speciali excessui alicuius eiusmodi qualitatis, propterea quæ existit in illis prædominium dispositionis ad speciales passionem, ut in leone ad audaciam, in cane ad iram, in lepore ad timorem, & sic de reliquis. Hæc igitur consideratione est naturalior speciei humane concupiscentia, quæ non requirit prædominium alicuius qualitatis, quam ira, quæ requirit, eaque de causa homo dicitur communiter animal mansuetum natura. At si eadem complexio consideretur in indiuiduo, naturalior est è conuerso ira respectu hominis naturaliter iracundi, quam concupiscentia respectu specialiter dispositi ad concupiscendum. Quia dispositio indiuidualis ad iram fundatur in præeminentia, & excessu complexionis cholericæ. Motus autem cholera est velocior, & fortior, quam motus proueniens à quolibet alio humore, quatenus humor cholericus est igneus, ideoque est facile, ac velociter mobilis, & maxime actiuus. Quapropter iracundus facilius ac vehementius mouetur ad iram, cæteris paribus, quam ad concupiscentiam, quia est ex sua complexione specialiter ad illam dispositus. Quæ eadem ratione dicit Philosoph. lib. 7. Ethic. cap. 6. Iram magis traduci à parentibus in filios, quam concupiscentiam.

Art. 3. Demum considerata specie hominis, quæ rationalis est, ira est ipsi naturalior, quam concupiscentia. Quia rationalitas pertinet ad naturam hominis. Dictum autem est, iram, secundum perfectam, & omnino completam rationem suam differentialem, esse cum ratione, concupiscentiam verò minimè. Est igitur naturalior homini, quæ rationalis est, ira, quam concupiscentia, atque ad hanc considerationem pertinet, quod dicit Philosophus lib. 4. Ethic. cap. 5. Humanus esse punire, quod pertinet ad iram, quam mansuetum esse. Quia verò in vnoquoque præeminet ratio specifica rationi genericæ,

generica, atque in hominem præminet similiter rationalitas, quæ est penes animam, complexionem, quæ est penes corpus; absolute dicitur cum Philosopho, & D. Thoma locis indicatis in obiectione, iram esse homini naturaliore, quam concupiscentiam.

Q V Æ S T I O XXXIX.

Vtrum causa iræ sit sola paruipensio, seu contemptus proprius, quatenus vindicabilis difficulter.

Videtur non esse. 1. Quia quælibet iniuria est causa iræ, dicente Damasc. libro 2. Fidei Orth. cap. 16. iniuriam passos, vel æstimantes pati, irasci propterea. Est autem multiplex iniuria, seu iniustitiæ genus præter paruipensionem, & despectum, ut patet in latrocinio, aliisque eiusmodi. Ergo non sola paruipensio est causa iræ.

2. Animalia bruta sibi iniucem irascuntur, tum natura, ut canis feli, tum propter incommodum, seu obstaculum delectationis, & commodi, ut canes iniucem circa cibum promiscue oblatum, tum propter vulnus, quo maxime prouocantur ad iram omnia animalia, ut dicit Philosophus lib. 3. Ethic. cap. 8. Et tamen bruta sunt incapacia sentiendæ paruipensionis & contemptus, sicut & honoris æstimandi, ac cupiendi. Ergo causa iræ est vniuersalior paruipensione, & contemptu.

3. Oblivio amicorum, & consanguineorum, exultatio, & hilaritas quorumlibet aliorum in infortuniis propriis, prompta denunciatio euentus cuique improspere, quoduis denique impedimentum explendi desiderium sunt prouocatiua iræ, ut dicit, & cum pluribus aliis causis iræ connumerat Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 2. Omnia autem eiusmodi præscindunt à paruipensione, possuntque fieri indiscriminatum per contemptum, & sine contemptu, imo plerumque fiunt absque animo contemnendi. Ergo plura alia præter paruipensionem, & contemptum sunt prouocatiua iræ.

4. Qui sunt minus expositi paruipensioni, sunt magis expositi iræ, eamque, cæteris paribus concipiunt maiorem, quia quicumque excellunt in aliquo genere, sunt eatenus remotiores à contemptu, cum excellentia quælibet conferat magis ad venerationem, & honorationem. Excellentem autem sunt magis prouocati ad iram, & irascuntur vehementius cæteris paribus, dicente Philosopho lib. 2. Rhet. c. 9. *Homines propter excellentiam indignantur.* Ergo ira non est proportionata paruipensioni, sicut necesse est, effectum proportionari suæ causæ.

5. Eo ratio contemptus est minor in paruipensione cuiusque, quo is maioribus subest defectibus, quibus vilescat, & minoris merito æstimari possit. Contingit autem indidem facilius accendi iram. Quia egentes & infirmi, & quicumque quomodo-libet male habent, iisque carent, quæ concupiscunt, irascuntur facilius, & magis, ut tradit Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 2. Vnde similiter apparet, iram non esse proportionalem paruipensioni, quoad magnitudinem suam, & facilitatem.

6. Magis prouocat ad iram amicus contemnens, quam inimicus, tamen dictum, aut factum contemptum sit idem, ideoque paruipensio sit æqualis, ut patet ex illo Psalmi 54. 13. *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique, id est contempsissem facile iram.* Ergo ira non est ex sola paruipensione

7. *Delectationes impediunt iram*, ut dicit Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 3. Non autem impediunt paruipensionem, ut per se patet, cum proueniat ab aliis. Ergo ira aliunde etiam est, quam ex paruipensione, nepe ex quibuslibet impediunt delectationem.

8. In quolibet exurgit facile ira aduersus iniurias amicorum, aliorumque quorumlibet sibi specialiter deuinctorum. Similiter contingit facile, & vehementer irasci aduersus eos, qui despiciunt artem, aut alia quælibet, ad quæ quisque maxime afficitur, quæque magni facit, ut obseruat Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 2. Ergo non solus contemptus cuiusque proprius est causa iræ.

9. Sæpe Domini irascuntur in seruos, nec non parentes in filios paruulos; cum tamen vtrisque sit facillima vindicta, seu punitio. Ergo non est de conceptu iræ, ut vindicta, quam intendit, sit difficilis, & ardua.

10. Non potest dari differentia ex parte effectus absque differentia ex parte causæ. Tres autem assignantur differentie iræ à Damasceno lib. 2. Orth. Fidei, à Gregorio Nyss. seu Nemefio lib. 4. Phil. cap. 13. & à Diuo Thoma quæst. 46. art. 8. aliisque communiter; nempe fel, mania, & furor, id est ira velox, ira diuturna, & ira impetuosa. Contingit vero tres istas differentias iræ existere in diuersis propter eundem paruipensionis modum, ut experientia docet, & supponit Philosophus lib. 4. Ethic. cap. 5. Ergo non est causa, saltem adæquata, iræ sola paruipensio.

Art. 1. Respondetur. Causa iræ ex parte subiecti sunt passiones omnes aliæ, ex quarum influxu, & motione, dictum est superius, illam prouenire. Vnde cæteris paribus magis irascitur, qui magis tristatur de nocimento sibi illato, qui magis amat, & concupiscit bonum oppositum, qui magis sperat retributionem iniuriæ, qui magis audeat configere cum iniuriante. Consequenter temperamentum naturale conferens directè ad eiusmodi passiones, confert eo ipso indirectè ad affectum iræ: Confert vero directè ad eundem humor cholericus ex consensu omnium, quia est igneus, ideoque iuuat ad ignitam, ac impetuosam actiuitatem iræ. Verum specificatio iræ non prouenit ex his. Quaritur vero præcipue causa iræ quoad rationem eius specificam, ac differentialem, & ex qua conceptus eius specificus desumitur. Quæ causa se tenet ex parte obiecti. Ex cuius videlicet specie, propriaque differentia prouenit omnis specifica differentia affectuum, vti positum est superius in communi.

Art. 2. Circa obiectum porro iræ duo sunt manifesta. Alterum est, affectum iræ concipi non posse absque apprehensione alicuius nocimenti illati, aut intentati irascenti. Nemo enim irascitur, dum nemo sibi nocet, aut intendit nocere, aut contradicere suæ voluntati. Alterum est, non omne nocimentum esse causatiuum iræ, sed solum, quod est iniustum, aut apparens tale. Quia ut dicit Philosophus lib. 2. Rhet. cap. 3. Non fit ira ad iustum, nec irascuntur homines, cum putauerint se iuste passos esse. Omnis autem iniustitia continet in se aliquam paruipensionem iniquam eius, qui illam patitur. Quicumque enim infert iniuriam alteri, præfert se illi circa rem suam ipsius, hoc est præfert se alteri circa rem, in qua idem alter excelsit re ipsa. Quia rem esse alicuius conuertitur cum excessu, & præminetia eius supra omnes alios circa eandem rem, ut dictum est quæst. 2. de Iustitia. Manifestum autem est iniquè paruipendi, qui posthabetur in eo, in quo excelsit. Contingit verò dupliciter, ut

H 2 quis